

*Guardians of the Memory
Пазители на паметта*

ПРИНОСЪТ НА КОНСТАНТИН ВЕЛИЧКОВ ЗА РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА

Ваня Кибритова

*Къща-музей „Константин Величков“
при Регионален исторически музей – Пазарджик*

Резюме. Статията хвърля някои щрихи върху живота и творчеството на Константин Величков (1855 – 1907) – забележителен общественик, просветител, активен участник в националноосвободителните борби, политик и държавник в следосвободенска България, писател, преводач и художник.

Keywords: Konstantin Velichkov (1855 – 1907), Pazardzhik, Bulgarian National Reival

Константин Величков е сред най-светлите личности в българската културна история, пренесли духовните традиции на Възраждането и начертали нови пътища за културен растеж в края на XIX в. и началото на XX в. Космополитен дух и ерудиран творец, той е един от първите образци на истински европеец в българската култура, които чрез разностранната си дейност допринасят за това България да бъде открита от европейската общественост и „да стане участница в делото на общочеловечески прогрес“.

Роден и израсъл в едно от изявените български културни средища в средата на XIX в. – Пазарджик, Константин Величков остава верен на възрожденските идеали. В сложното, противоречиво време след Освобождението той успява чрез непресъхващия си патриотизъм, изключителна гражданска доблест и с далновидна мисъл да издигне новия идеал – образована и културна България.

Творчеството на Величков обхваща всички литературни жанрове – поезия, проза, драма, мемоари, публицистика, преводи, критика, поезия за деца. С многообразието им той се вписва както във възрожденската традиция, така и в изграждането на новия облик на българската литература.

Един от първите младежи с европейско образование в родния си град, Константин Величков поема творческия си път още като ученик в едно от най-престижните училища в Османската империя – френския лицей в Галатасарай, Цариград – място, където се формира част от интелектуалния елит на българската нация, бъдещите „строители на съвременна България“. През 1872 г. Константин Величков заедно със своя съученик Георги Николов превежда драмата „Люкре-

ция Борджия“ от Виктор Юго. Това е първият превод на френския класик на български език. С появата си на творческото поприще Константин Величков допринася за разширяване на духовния кръгзор на българина, изгражда мост за общуване с европейската култура, в частност с френската литература и нейните велики представители – Виктор Юго, Ламартин, Расин, Молиер, Шатобриан. Тя вдъхновява младия българин с дълбокия си хуманизъм, предаността към народа и обичта към Отечеството, шедьоврите на тази литература отговарят на изискванията на естетическия му вкус и на неговата свободолюбива душа. Той превежда с истинско вдъхновение, със задълбочено познаване на език, от който и на който превежда и почти винаги от оригинала.

Убеждението на Константин Величков, че приобщаването на родната литература и култура към европейските ценности е изключително важно за българина, направлява творчеството му и намира най-ярък израз в значимите преводи, които прави до края на живота си. Най-многобройни са те на италиански и фрески класици, по-малко от руската литература. Сред авторите са Пушкин с поемата „Русалката“, Молиер с комедията „Мизантроп“, стихове на Лермонтов, Петрарка, Кардучи, Шекспир с трагедията „Макбет“ (от руски) и други.

Една част от преведените произведения влизат в съставената от Иван Вазов и Константин Величков „Българска христоматия“ в два тома, издадена в Пловдив през 1884 г. „Без тая Христоматия – споделя Вазов – ние никога не бихме превели толкова хубави откъслечи от европейските литератури, с които пръв път се запознаваше не само учащата се младеж, но и широката читающа публика у нас“.

Като лицеист Константин Величков написва и първата си драма „Невянка и Светослав“, която поставя с голям успех на сцената на театър „Османе“. Това е първото българско представление в сърцето на турската столица с български актьори (самият Величков играе ролята на Невянка) и българска публика. „Не бяха само гърците, ерменците и турците, които имаха публични зрелища – четем в отзивите за пиесата в сп. „Читалище“ – и царигражданите можеха да чуят българския език да звучи в театрите на Османската столица. Нашата народна личност и в това отношение излизаше от малолетството си, проявяваше собствен свой живот и ся утвърждаваше в един нова напредък“. Чрез тази творба Константин Величков се нарежда сред първите автори на исторически драми, писани преди Освобождението, а през следващите години създава и други – „Вичензо и Анжелина“, „Отечество“, „Опълченец“, „На морския бряг“, като последната е представена на сцената на Народния театър в София на 4 декември 1907 г. – месец след смъртта му.

Значителен дял в творчеството на Константин Величков заема поезията му, дала израз на силната обич към Родината, нейното минало и великите ѝ герои, бъдещето ѝ, очарованието на природата, бащината обич. Тук Величков се вписва в традицията на модерната европейска поезия на XIX век с поетичния си дневник „Цариградски сонети“ (1899).

Ценен влог в българската литературна история са още мемоарното съчинение „В тъмница“ (1899), великолепните, неповторими по изящество на стила „Писма от Рим“ (1894), „Всеобща история на литературата“ (1891). Константин Величков има заслуги и за развитието на детската поезия в нашата страна. През 1894 г. той издава в Пловдив малка, изящно оформена книга с поезия за деца под заглавие „Детска гусла“. Тя е една от първите стихосбирки за малките, като преди нея подобни книги са издали Иван Вазов, Петко Р. Славейков и Васил Попович. Някои от стиховете на Величков се превръщат през следващите години в обичани детски и училищни песни.

Освен в литературното творчество Константин Величков има значими приноси като блестящ оратор и пламенен публицист. В спомените си Иван Вазов пише за него: „Един от най-добрите оратори в Областното събрание, Величков обайваше винаги с възторжената си и пламенна реч, която се лееше из устата му плавна и убеждана, чарующа. Когато поискаше думата, в камарата се възцаряваше тишина и гласът му ехтеше, пленяваше слушателите и почти винаги ги присъединяваше към неговото мнение“. Величков отрежда на журналиста ролята на „единствения оракул, към когото обществото всякога се обръща и от когото търси лек и отговори във всичките си болки, нужди и съмнения“. Статиите, които излизат под перото на Величков, са на висок изящен стил, написани с жар по животрептящи теми.

Сред приносите на бележития пазарджичанин в съкровищницата на българската култура с най-голяма стойност е преводът на „Ад“ от Данте Алигиери, излязъл в края на живота му през 1906 г., останал ненадминат и досега. Иван Вазов оценява по достойнство значимостта на този истински литературен подвиг на Величков: „Оня, който познава мъчнотиите и тъмнотите на италианския народен диалект преди шест века, по който е писвал Данте поемата си, ще си представи какви грамадни усилия, търпение, възторжена упоритост, умение, ерудиция е трябвало да тури в дело г. Величков, за да ни даде приблизително вярно представление за творческата самобитност, за духа и техниката на Данте. Заедно с тях той ни е предал и оня оригинален аромат и свежест на

поезията му, които могат да се предадат в границите на възможността, на един чужди език, от един майстор – преводач“.

Ако в творческите си търсения Константин Величков е оставил по нещо значимо, то дейността му на общественото и политическото поприще го поставя сред най-ярките строители на следосвобожденска България във времето, когато българската култура, литература и изкуства търсят нови пътища за развитие и утвърждаване.

Още в младежките си години Константин Величков има водеща роля в просветната и културната история на родния град. Той е начело на интелигенцията в Пазарджик – един от първите европейски възпитаници в града, учител реформатор в класното училище, председател на читалище „Виделина“, активно подкрепящ развитието на театралното дело в града.

През 1879 г. Константин Величков се установява в столицата на Източна Румелия – Пловдив, като депутат в Областното събрание и чрез градивната си деятелност се превръща в значима личност в културно-просветното развитие на областта. С далновидността си чертае пътища за просперитет на българската култура по пътя на модерното развитие и приобщаването ѝ към духовните ценности на европейската цивилизация. „Трябва да искаме – настоява Величков в Областното събрание, – да търсим, да гледаме, колкото възможно по-скоро ония неща, които виждаме в Европа, да ги намираме у дома, колкото можем с нашите усилия и средства“. Той е ревностен защитник на институциите, съхранили народността дух на българина – библиотека, музей, театър. Константин Величков е и сред инициаторите за създаването на първата професионална театрална трупа в България през 1883 г.

Просперитет на българската наука и култура и вграждането им в европейските ценности – това е дълбокият смисъл на широката законотворческа дейност на Константин Величков като министър на народното просвещение в правителството на Константин Стоилов 1894 – 1897 г. По негово предложение и мъдро ръководство са реализирани важни културни инициативи със съществено значение за културния развой на страната. В тази посока е една от най-значимите му заслуги като държавник и политик – основаването на Държавното рисувално училище в София през 1896 г., сега Художествена академия.

Константин Величков е и сред членовете на Дружеството за поддържане на изкуството в България, взема дейно участие и в редактирането на списание „Изкуство“, където отпечатва свои стихове и художествени творби.

Друга значима инициатива на министър Величков с принос в културното развитие на страната е Законът за депозиране на печатни издания в Народните библиотеки в София и Пловдив. В мотивите към него е подчертано желанието на правителството „да следва примера на всички цивилизовани държави, в които е развито народното самосъзнание, които ценят своите национални традиции и смятат запазването на материалните свидетелства на националното

съществуване за своя свещена длъжност пред историята и потомството“.

Плод на моралната и материална подкрепа на Константин Величков са няколко важни реформи, които са особено благотворни за напредъка на българския театър. Министърът назначава комитет, който съставя бюджета, грижи се за подобряването на материалната база, за издигане художественото равнище на театъра. За обновяване на репертоара се предвижда да се подготвят поне 6 големи пиеси, преводните се избират между знаменитите в чуждестранната литература. Константин Величков е първият министър, който отпуска четири държавни стипендии за следване по драматично изкуство в чужбина. Той организира конкурс за кандидатите и със своята честна и принципна позиция дава шанс на най-добрите – Адриана Будевска, Кръстьо Сарафов, Гено Киров, които с таланта си сътворяват нова епоха в българската културна история.

Дългогодишен редовен член на Българското книжовно дружество, министър Величков лично защитава държавната субсидия за издаване на „Периодично списание“. Той далновидно призовава народните представители да подпомогнат правителството в стремежа му да подкрепя Българското книжовно дружество – „онова дружество, което е ядката на бъдещата Българска академия на науките“.

През целия си живот Константин Величков работи неуморно и безкористно за развитието и просперитета на българската наука и култура. Неговите инициативи са насочени както за укрепване и доразвиване на наследеното в тази област, така и за създаване на нови културни институции, разгръщане на нови за България културни дейности и изграждане на културни традиции. С приносите си Константин Величков се утвърждава като европейски мислещ човек, прекрачил няколко епохи, устремен към бъдното, с пламенен стремеж по неговите думи „България да достигне до истинско културно превъзходство и да внесе своя дял в общочовешката култура“.

THE CONTRIBUTION OF KONSTANTIN VELICHKOV TO THE DEVELOPMENT OF BULGARIAN CULTURE

Abstract. The article reveals some moments of the life and work of Konstantin Velichkov (1855-1907) – a remarkable personality, an educator, an active participant in the national liberation struggles, a politician and a statesman in post-Liberation Bulgaria, a writer, a translator and an artist.

✉ **Mrs. Vanya Kibritova**
House-Museum “Konstantin Velichkov”
15, “K. Velichkov” Square
4400 Pazardzhik, Bulgaria
E-mail: vanyakibritova@abv.bg